

Maróti Orsolya¹

SEMMIBŐL VILÁGOKAT? – 60 éves a Balassi Intézet, a magyar mint idegen nyelvi és származásnyelvi oktatás legtöbb hallgatót fogadó műhelye

Tanárunk, Szili Katalin tiszteletére

Abstract

The aim of this paper is to show how the teachers working at the Balassi Institute and its predecessors had to face constant challenges to meet the needs of the new groups of students who started their studies in the institution during its 60 years: which criteria they had to use to develop new materials, and what kind of materials were designed for the different groups of students.

Keywords: *Hungarian as a Foreign Language, Hungarian Heritage Language, Balassi Institute, university preparatory courses, developing materials for Hungarian as a foreign and as a heritage language*

Kulcsszavak: *magyar mint idegen nyelv, magyar származásnyelv, Balassi Intézet, Nemzetközi Előkészítő Intézet, magyar mint idegen nyelvi és származásnyelvi tananyagok készítése*

1. Bevezetés

Az idén 60 éves Balassi Intézet története és mai tevékenysége megkerülhetetlen, ha a magyar mint idegen nyelv oktatását kívánjuk bemutatni. Az itt készülő tananyagok, az itt tanuló hallgatói csoportok típusa, az itt meghirdetett tanártovábbképzések hátterének megértéséhez azt a különleges intézményt is meg kell ismerni, amely hol önállóan, hol valamely más szervezethez rendelt formában működhetett. A történet a magyar mint idegen nyelvvel foglalkozók számára a különleges nyelvoktatási helyzetek és szinterek története is egyben, ezért vázlatosan, a teljesség igénye nélkül mindenkép-

---

¹ Maróti Orsolya PhD, Külgazdasági és Külügyminisztérium-Balassi Intézet, ELTE BTK Magyar mint Idegen Nyelv Tanszék; Orsolya.Maroti@mfa.gov.hu

pen meg kell említenünk ezeket is. Írásom második részében itt készült kiadványok segítségével kívánom bemutatni az eltérő igényű csoportokban használható tananyagok tervezésének nehézségeit. Az első egyike egy különlegességnek számító korai magyar mint idegen nyelvi tankönyv, amely Viet Magyarországon² címmel jelent meg a Nemzetközi Előkészítő Intézetben. A másik – legfrissebb – vizsgált tananyagtípust a Balassi-füzetek sorozat³ képviseli.

2. A magyar mint idegen nyelv és származásnyelv oktatásának világa

Évente 24 000 magyaróra külföldieknek Budapesten, 2 000 magyarul tanuló diák külföldön. Az adatok azt jelzik, hogy a magyar mint idegen nyelv és származásnyelv oktatásának egyik legjelentősebb műhelyében járunk. A Balassi Intézetben minden évben 300 ösztöndíjas tanul heti 28-30 órában, 40 jövendőbeli magyar mint idegen nyelv tanár végzi tanítási gyakorlatát, 140-en tesznek nemzetközileg elismert ECL-nyelvvizsgát magyar mint idegen nyelvből, tanárai tananyagokat fejlesztenek, emellett a terület új eredményeit bemutató folyóirat (THL₂) szerkesztése és kiadása is itt zajlik, illetve módszertani továbbképzéseket tartanak állandóan megújuló szakmai keretek között.

Olyan műhellyé vált a 2016. szeptember 1-től a Külgazdasági és Külügyminisztérium Külföldi Magyar Intézetekért és Nemzetközi Oktatási Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkárságként működő Balassi Intézet (KKM-Balassi Intézet), amely vonzó helyszín mindazok számára, akik a magyar mint idegen nyelv vagy származásnyelv oktatása terén tapasztalatokra kívánnak szert tenni, módszereket kidolgozni és tesztelni, alkalmazott nyelvészeti kutatásokat folytatni.

Ez a ma sokoldalúan, a legújabb nemzetközi nyelvoktatási módszertani kutatások eredményeit is felhasználva magas szakmai színvonalon működő intézmény természetesen sok szálon kötődik a hazai egyetemi műhelyekhez (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pécsi Tudományegyetem, Károli Gáspár Református Egyetem). A szakma hőskorában a magyar szakos tanárok tapasztalati úton, hosszabb-rövidebb idő alatt sajátították el az egyes fogásokat, váltak szakemberré. A magyar mint idegen nyelvi tanárképzés elindulását követően (1982 ELTE) teljesebben ki az a munka, amelynek ma az eredményeit élvezhetjük. A jelenleg az intézményben tanító tanárok nagy részének alma matere az ELTE volt, de dolgoznak itt a Pécsi Tudományegyetem magyar mint idegen nyelv szakán és a Károli Gáspár Református Egyetemen végzetek is. A vendégoktatói hálózatban ennél jóval tágabb körből érkezett egyetemi oktatók vállalnak vendégtanári ('visiting professor') vagy lektori (nyelvtanári) feladatokat – jellemzően négy éves időtartamra.

2 Balás Attiláné – Fügedi István – Kovács Ferencné – dr. Maróti Egonné 1968. *Viet Magyarországon*. Nemzetközi Előkészítő Intézet, Budapest.

3 1. Gordos Katalin – Varga Virág 2011. *Miénk a vár!* Balassi Intézet, Budapest. 2. Gordos Katalin – Varga Virág 2011. *Ünnepeljünk együtt!* Balassi Intézet, Budapest. 3. Gordos Katalin 2013. *Kalandra fel!* Balassi Intézet, Budapest. 4. Maróti Orsolya – Sipos Linda 2015. *Mesélj nekem!* Balassi Intézet, Budapest. 5. Bándli Judit – Gordos Katalin – Maróti Orsolya 2015. *Játssz velünk!* Balassi Intézet, Budapest.

Mára már valódi szakmává vált a magyar mint idegen nyelv tanítása: önálló módszertannal, tanárképzéssel, számtalan tankönyvvel, kiegészítő anyaggal. Bár nem került be az osztatlan tanárképzésben végezhető szakok közé, így 2017 szeptemberétől csak másoddiplomások vehetik fel, akkora kereslet mutatkozik a képzett magyar mint idegen nyelv tanárookra, illetve nyelvünk és kultúránk színvonalas terjesztésére, hogy hosszabb távon elképzelhetetlen a kedvezőtlen helyzet fenntartása. Az oktató és képző intézmények megoldást kereső erőfeszítése sajnos eddig még nem járt eredményre, piaci szempontok alapján azonban – az akár már egy-két éven belül is jelentkező súlyos tanárhiány miatt – valószínűleg ismét napirendre kerül majd a kérdés. A Balassi Intézet főigazgatói (Hatos Pál, majd Hammerstein Judit) több ízben is jelezték az oktatási tárca irányítójának, milyen fontos lenne a magyar mint idegen nyelvi alapszakos tanárképzést megőrizni, hogy továbbra is megfelelő tudással rendelkező oktatókkal tudják megvalósítani a továbbképzéseiket, tananyagfejlesztési terveiket és – nem utolsósorban – az oktatást hazai és külföldi színtereken.

3. Új világ, de nem a semmiből. Az intézményes magyar mint idegen nyelvi oktatás születése

A KKM-Balassi Intézet jogelődei révén 2017-ben már a hatvanadik születésnapját ünnepli. A mai eredmények, struktúrák nem lennének érthetőek történetének vázlatos bemutatása nélkül.

Az intézmény elődjének a magyar mint idegen nyelvi oktatás területén az 1957-ben létrejött Külföldi Ösztöndíjasok Egyetemi Előkészítése (sic!) tekinthető, bár kétségtelen tény, hogy az 1952-ben alakult, Györffy István vezette (Erdős 1977) Koreai Előkészítő Iskolában is tanítottak már szervezett formában külföldieknek magyar nyelvet a Zsombolyai utcában (Pakh Den Aj Kollégium⁴), ám akkor még csak heti néhány órában. Az iskola elnevezés ugyan oktatási intézményre utal, de ekkor még alapvetően csak kollégiumként funkcionált az épület (Sztankó 1978: 11). Három óraadó tanította a kis létszámú (20 fős) diákcsapatot.

Az intézményi keretek 1957-es megteremtésével létrejött Külföldi Ösztöndíjasok Egyetemi Előkészítésének eleinte csak 60 hallgatója és 13 dolgozója volt (Erdős 1977), ebből öten voltak óraadó oktatók⁵ (Garamvölgyi 1978: 7). Megkezdődött az egyetemi tanulmányokra való felkészítés keretében a magyar nyelv tanítása mellett a szaktárgyi előkészítés is. A diákok nagy részének kellett a szaknyelvi órák mellett szaktárgyi felzárkóztató órákat is tartani annak érdekében, hogy az egyéves képzést követően megkezdhessék egyetemi tanulmányaikat.

1962-ben 10 főből álló állandó tanári testületet hoztak létre a Minisztertanács 1961. december 29-én hozott határozata teljesítésének érdekében: „Törekedni kell arra,

4 Pakh Den Aj a koreai háborúban meghalt asszony, Phenjanban a hősök temetőjében nyugszik (Nyíri 1996: 5).

5 1978-ra már 105 oktató dolgozott az intézményben (Garamvölgyi 1978: 7).

hogy Magyarország a jövőben a mainál jóval több külföldi – mindenekelőtt a gyengén fejlett, elmaradott területekről származó – ösztöndíjast fogadjon egyetemi és főiskolai képzésre” (Erdős 1977). Létrejött a Külföldi Ösztöndíjasok Egyetemi Előkészítő Intézete. Speciális helyzetét jól jelzi, hogy hol felsőoktatási intézményként kezelték, hol önálló, se a köz-, se a felsőoktatásba nem sorolható oktatóhelyként, amely azonban szoros kapcsolatban állt a főiskolákkal és egyetemekkel, így a területet érintő legtöbb törvénymódosításnál külön kellett rendelkezni az itt folyó munkáról is. 1964 és 1966 között az ELTE Nemzetközi Előkészítő Kollégiuma néven működött, majd ismét különleges státuszt kapott.

3.1. A Nemzetközi Előkészítő Intézet

1966 végén vált ismét önállóvá az intézmény, ekkor már a sokak által jól ismert Nemzetközi Előkészítő Intézet néven. A művelődési miniszteri utasítás értelmében az intézet feladata ekkor: „A magyar felsőoktatás intézményrendszerében tanulmányokat folytatni kívánó külföldi állampolgárok magyar nyelvre oktatása, a választott szaknak megfelelő szakmai előkészítése, az előkészítés időtartamára részükre térítés ellenében otthon és étkezés biztosítása, a Magyar Népköztársaság építőmunkájának megismertetése, valamint a magyar nyelv idegen nyelvként történő oktatása módszereinek állandó tökéletesítése” (Sztankó 1978: 12). Az intézet évente 450-600 hallgatót fogadott (Somos 1976: 81). 1969-ben adták át a Budaörsi úton ma is látható emblemikus épületet. A nyolcszintes kollégium és iskola felszereltsége kiváló volt, tanári karában a szaktanárok mellett magyar nyelv és irodalom – idegen nyelv szakos pedagógusokat alkalmaztak főiskolai nyelvtanári illetményért (Nyíri 1996: 6)⁶.

Hosszú évekig kizárólag a fejlődő és baráti szocialista országok fiataljai tanulhattak magyarul a proletár internacionalizmus jegyében, néhány esetben az éppen hazájukban dúló háború előli menekülési lehetőségként. A koreai háború idején fogadott fiatalok még nem tanultak tovább, a vietnámi háború idején fogadott diákok közül azonban már többen is felsőoktatási tanulmányokra készültek. Idősebb kollégák elbeszélése szerint kivételes szorgalom jellemezte őket, mintha – akár szó szerint is – élet-halál kérdése lett volna, hogy jól írják meg a következő dolgozatot. Sokan éjszaka is tanultak, támla nélküli széken ülve, hogy ha elaludnának, a székről leesve felébredjenek és folytassák a munkát.

Fontos lépés volt 1971-ben a Tudományos és Módszertani Csoport megalakulása az intézetben. Azt jelezte, hogy igény és lehetőség is volt a korábban tapasztalati úton szerzett tudás rendszerezésére, felhasználására. Belső továbbképzéseket tartottak, tananyagokat fejlesztettek és a külföldön dolgozó vendégtanároknak és lektoroknak is segítséget nyújtottak.

⁶ Egy kolléganő elbeszélése szerint ezt a hosszú ideig kiváltságos helyzetben (alacsony óraszám, magas fizetés, juttatások, egyéb lehetőségek) levő tanári gárdát azonban folyamatosan ellenőrizték is ideológiai szempontból. Az ő szomszédait házasságkötését követően keresték fel ismeretlenek hivatalos helyről, hogy megkérdezzék, vajon egyházi szertartás volt-e vagy polgári.

3.1.1. A Nemzetközi Előkészítő Intézet szerepe a diákok előkészítő képzésen kívüli életében

1972-ben önálló szervezeti egységként hozták létre a Nemzetközi Diákklubot, ahol kulturális és politikai eseményeket szerveztek, s amely egyben a politikai nevelés egyik eszköze is volt: „Az internacionalizmusra való nevelés intézetünkben az ideológiai-politikai nevelés egyik legfontosabb területe. Ez az intézet feladataiból, hallgatóinak összetételéből következik. A külföldi diákok internacionalista nevelése nem könnyű, és természetesen nem egy éves feladat. Intézetünkben csak megkezdhetjük a külföldi diákok internacionalista nevelésének megalapozását. Ennek a munkának a folytatása az egyetemek és a Nemzetközi Diákklub feladata” (Havas 1978: 106). A klub célja elsődlegesen az volt, hogy „előmozdítsa és segítse a Magyarországon tartósan tanulmányokat folytató külföldi hallgatók kulturális öntevékenységének gyakorlását, a szabadidő hasznos és kulturált eltöltését. Céljai közé tartozik a Magyar Népköztársaság kulturális, társadalmi történeti és gazdasági életének megismertetése. A klub feladata az is, hogy fejlessze a magyar fiatalokkal való baráti kapcsolatokat” (Sztankó 1978: 13). A kötetlen szórakozás mellett azonban a magyar állambiztonsági szerveknek is lehetőségük nyílt hatott így az ösztöndíjasok állandó megfigyelésére (Molnár 2008: 141).

1976 végén jött létre a Külföldi Diákok Osztálya, amely a magyar felsőoktatási intézményekben tanuló külföldi ösztöndíjas hallgatókkal kapcsolatos főhatósági feladatokat látott el a felvétel és kizárás kivételével. Kapcsolatot tartott a felsőoktatási intézmények vezetőivel, az ösztöndíjat adományozó társadalmi szervekkel, a szocialista országok budapesti nagykövetségeivel és a diákegyesületek vezetőivel. Folyamatosan tájékoztatta őket a felmerült problémákról. A Nemzetközi Előkészítő Intézet igazgatója döntött a külföldi hallgatók egyetemi évisméltési, évhalasztási, szakváltóztatási ügyeiben. Az osztály intézte a fejlődő országokból jövő diplomás ösztöndíjasok továbbtanulását is (Sztankó 1978: 13–14).

3.2. A rendszerváltás hatása az intézetre

Az 1989-90-es tanév jelentős változásokat hozott az intézet életében. Magyarország megváltozott külpolitikai orientációja következtében csökkenni kezdett a „szocialista ideológia exportjának érdekében” (Stark 1998: 58) fejlődő országoknak adományozott nagyszámú ösztöndíj mennyisége, növekedett azonban a költségtérítéses formában jelentkezők száma (Nyugat-Európából, Japánból stb.). A külföldiek előkészítőjén tanuló diákok száma ugyan összességében fogyott, de meg kell jegyezni, hogy továbbra is jellemző volt, hogy a korábban itt tanult orvosok, diplomataik, mérnökök kedvező tapasztalataik alapján igyekeztek gyermekeiket – akár még költségtérítéses formában is – bejuttatni a képzésre.

1990-től megkezdődött a szaktárgyi felkészítés a Kárpát-medencéből érkezett diákok számára is (az első évben 220, majd 160-170 fő), annak érdekében, hogy magyarországi egyetemeken szerzett tudásukkal hazatérve erősítsék a kisebbségben élő magyarságot. Később szaknyelvi továbbképzéseket is szerveztek határon túli magyar

szakemberek számára, hogy az államnyelven végzett tanulmányaik során elmaradt céltartó szókinccsfeljesztést pótolhassák.

1993 februárjában jogutódként jött létre a Kodolányi János Magyar Nyelvű Előkészítő Intézet, 1994 júniusától Kodolányi János Intézet. A rendszerváltástól az 1994-es év elejéig tartó időszakban nagy elbizonytalanodás volt jellemző. Az irányítás a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Főosztályhoz került, és mivel a külföldi ösztöndíjasok ügyeiért felelős minisztériumi egységgel nem volt együttműködés, illetve a tanári kar és a vezetéssel megbízottak között – a visszaemlékezések szerint – komoly konfliktusok voltak, ezért válsághangulat alakult ki (Stark 1998: 59), ami csak egy új igazgató (Stark László) megérkezésével kezdett rendeződni.

Az 1994. június 15-i keltezésű alapító okiratban kiegészítő tevékenységként megjelent az egyetemi előkészítéstől független magyar nyelvoktatás is, megkezdődhetett a nyelviskola kiépítése. 1997. március 1-i hatállyal leválasztották és önállósították a már magyarországi egyetemre járó határon túli magyar diákokat fogadó Márton Áron Kollégiumot (Stark 1998: 60), és létrejött a Magyar Nyelvi Intézet.

3.3. A „Balassi”

A Magyar Nyelvi Intézet és a Nemzetközi Hungarológiai Központ egyesítésével született meg a Balassi Bálint Intézet 2002 januárjában. Alapítója az Oktatási Minisztérium volt. 2005. január 1-től fenntartója és felügyeleti szerve a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma volt, neve Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézetre változott⁷.

Később – egy 2006. december 23-i kormányrendelet (309/2006.) alapján – központi hivatalként az Oktatási és Kulturális Minisztérium irányítása alá került⁸. 2007. március 1-től a Balassi Intézet része lett a Külföldi Magyar Kulturális Intézetek Igazgatósága (a külföldön működő intézetekkel együtt) és 2009-től a Márton Áron Szakkollégium is⁹, így a Goethe Intézet és a British Council mintájára a kultúra és az oktatás eszközeit is felhasználva lett felelős a magyarság jó hírének terjesztéséért a világban.

2010-től felügyelete a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumhoz került, majd 2014-től a Külgazdasági és Külügyminisztériumhoz. A szervezeti integráció először csak az intézeteket érintette, majd 2016. szeptember 1-től a Balassi Intézet a Külgazdasági és Külügyminisztérium Külföldi Magyar Intézetekért és Nemzetközi Oktatási Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkársága lett. A Márton Áron Szakkollégium hálózata az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez került. A korábbi Oktatási Igazgatóság – tevékenységeit megtartva – Nemzetközi Magyar Nyelvi Képzésekért és Oktatásért Felelős Főosztályként működik tovább.

7 A Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet Szervezeti és Működési Szabályzata.
http://bbi.netrix.hu/data/files/intezet/BBMKI_SZMSZ.pdf

8 A Balassi Intézet Szervezeti és Működési Szabályzata.
http://www.nefmi.gov.hu/letolt/minisz/alapito_okirat/szmsz_balassi.pdf

9 A Balassi Intézet Alapító Okirata 2008.
http://www.nefmi.gov.hu/letolt/minisz/alapito_okirat/balassi_intezet_alapito_okirat_100215.pdf

3.3.1. Új tanulói csoportok – új oktatási feladatok

2000 óta fogad az intézmény ösztöndíjasokat a Külföldi Magyar Cserkészszövetséggel közösen meghirdetett magyarságismereti képzésén (évente 30 hallgatót, akik közül 10-en – a déli kontinens tanítási rendjéhez igazodva – keresztféléves formában végzik tanulmányaikat), 2011 óta a diaszpórában élő magyar származású hallgatók a Balassi Nyári Egyetemen való ösztöndíjas részvételi lehetőségre is pályázhatnak.

A magyar nyelvi és hungarológiai képzést nem magyar anyanyelvű külföldi egyetemistáknak hirdetik meg 2002 szeptemberétől. A részképzés célja, hogy kiegészítse a külföldi egyetemeken megszerzett tudást és fejlessze a hallgatók nyelvtudását. Az intenzív nyelvi képzés nemzetközileg elismert ECL nyelvvizsgával zárul. A hungarológiai kurzusok múzeum- és színházlátogatási lehetőséggel is élővé teszik a kapcsolatot a magyar kulturális örökséggel és a mai Magyarországról adnak átfogó, több diszciplínát is magába foglaló ismereteket.

Műfordítóképzést is vállal az intézet 2005 óta: itt évente 8-10 hallgató végez, akik a mai magyar irodalom nemzetközi interpretálására, bemutatására vállalkoznak. A számtalan sikeres, több megjelent kötetrel is rendelkező növendék közül csak néhányat kiemelve: Tóthné LoBello Maya (angol), Reet Klettenberg (észti), Rebekka Herman Mostert, Cora Lisa Sütő (holland), Heike Flemming (német).

A határon túli magyarok és a külföldiek magyar nyelvi egyetemi előkészítése is megmaradt: az utóbbi hallgatók államközi kulturális egyezmények alapján, illetve a Stipendium Hungaricumról szóló 285/2013. (VII. 26.) kormányrendelet új programja keretében nyerhetik el ezt az ösztöndíjat. A 2014/2015-ös tanévben már 13 ország 90 diákja tanult ismét a külföldieknek meghirdetett képzésünkön.

4. A magyar mint idegen nyelv tananyagai

Ma már hatalmas a tankönyvkínálat, a könyvesboltok polcain sorakozó kiadványok közül éppen a bőség zavara miatt nehéz választani.

Vannak hagyományosan a magyar mint idegen nyelvi tanfolyamokat szervező helyszínekhez köthető könyvek, amelyek elsősorban az ottani igények kiszolgálására születtek, ám ezek közül ma már szinte mindegyik elérhető kereskedelmi forgalomban is (Simmelweis Egyetem – *Jó reggelt!, Jó napot kívánok!*, Szegedi Tudományegyetem – *Lépésenként magyarul*, Pécsi Tudományegyetem – *MagyarOK*, Debreceni Nyári Egyetem – *Hungarolingua* stb.). Vannak olyan nyelvkönyvek, amelyek egy-egy nemzetközi sorozat magyar tagjaként, vagy szerzői kiadásban születtek meg (*Hungarian the easy way*, *PONS* stb.).

A kiegészítő anyagok világa még változatosabb: a tankönyvcsaládok részeként megjelent kiadványok egyike-másika hasznossága, vagy hiánypótló jellege miatt önál-

ló életet kezdett élni (ELTE „zöld füzetek”¹⁰, *Fülelő, Nem csak dalok* stb.), de szép számmal jelentek meg már eredeti céljuknak megfelelően is kiegészítő tananyagok (*Jó szórakozást magyarul, Szó, ami szó, Variációk* stb.). Szili Katalin *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához* című módszertani alpműve (2006 Enciklopédia Kiadó, Budapest) természetesen minden magyar mint idegen nyelv tanár könyvespolcán megtalálható.

4.1. A magyar mint idegen nyelvi tananyagfejlesztés intézeti története

Az ötvenes évek végén az intézet tanárainak olyan – a XX. századi elvárásoknak is megfelelő – magyar mint idegen nyelv oktatásában használható hatékony módszereket, tananyagokat kellett létrehozniuk, amelyekkel egyetlen év alatt az egyetemi képzésben is használható nyelvtudáshoz juttatták diákjaikat. Ennek azonban nem voltak előzményei, hiszen a külföldieknek szánt korai nyelvtanokat és nyelvkönyveket általában csak egy-egy diák oktatására használták, s a XX. századig a diák előmenetelének gyorsaságát, sikerességét kizárólag szorgalmának és eszének tulajdonították. Csak egy-egy különcknek (olykor újítónak) számító pedagógus szerint volt ebben szerepe a tananyagoknak, a tanári módszerek alkalmazásának is.

Az 1957-es időpontot akár szerencsésnek is érezhetnénk, hiszen a XX. század második felében már több idegen nyelvi módszertani irányzat képviselői hirdettek kurzusokat, és egyre több tudományos kísérlet is zajlott annak érdekében, hogy megtalálják a diákok igényeinek is megfelelő leghatékonyabb eljárásokat és tananyagokat. A Nemzetközi Előkészítő Intézetben az elzártság miatt azonban nem férhettek hozzá a legfrissebb nyugati – jellemzően az angol mint idegen nyelv oktatásával kapcsolatban publikált – szakirodalomhoz. Nyelvtanulási tapasztalataikra sem támaszkodhattak, ha bőséges eszköztárhoz szerettek volna jutni, mivel akkoriban Magyarországon szinte kizárólag grammatikai-fordító módszerrel tanítottak. Ezért csak empirikus alapon láthattak munkához, az elméleti keretet az akkor rendelkezésre álló strukturalista és leíró magyar nyelvészet szolgáltatta. Hegyi Endre szavaival: „a jövőben is természetesen ügyelni kell arra, hogy ne maradjunk az empirián belül, s a gyakorlat folyamán kikövetkeztetett törvényszerűségek a világszerte megújuló, korszerűsödő nyelvoktatás lendületében az elmélet igényével hassanak vissza munkánkra” (Hegyi 1972: 129).

4.1.1. Az első módszerek és tananyagok

Az első évben – mivel még nem voltak az új feladatnak megfelelő tananyagok – a Bát-hi-Véges szerzőpáros *Magyar nyelvkönyv németeknek* c. művéből tanították a magyar

10 Szili Katalin et al. 2011. A formától a használatig. Hungarian Grammar Exercises. 1–2. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.

Szili Katalin et al. 2016. A formától a használatig. Hungarian Grammar Exercises. 3. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.

nyelvet (Nyíri 1996: 7). A kényszerből közvetítő nyelv nélküli nyelvoktatás módszertani fogásait nem tanították ekkor az idegen nyelvi tanárszakot végző kollégáknak sem, a magyar nyelv idegen nyelvként való tanításának pedig még egyáltalán nem volt kialakult elvárásrendszere. Ezért kezdetben a természetes nyelvelsajátítási folyamat első szakaszához hasonlóan csak szóbeli feladatokat kaptak a diákok. „Az első nyelvkönyv Kovács Ferencné Orális bevezető gyakorlatok c. műve volt. A nyelvtanítás módszere az volt, hogy a napi három nyelvóra első egységében írástanítás folyt, a második és harmadik órán pedig a környezet tárgyainak nevét ismételtették nominális mondataikban. (Mi ez? Mi az? Az szék. stb.) Aztán néhány igével (kér, ad, lát, hoz) ugyanezeket a főneveket tárgyként ismételtették mondatkeretben. Mire minden hangot írni tudtak, és nyomtatott formában ki is olvasták, tudtak kenyeret kérni egy étteremben, vásárolni stb.” (Nyíri 1996: 8). A közvetítő nyelv hiánya miatt a tanári munka egyik legfontosabb eszköze a rajz volt¹¹.

Rákosi Gábor gyakorlati nyelvtanát (1965. *A magyar nyelv gyakorlati nyelvtana*. Tankönyvkiadó, Budapest), Donga György *Tudományokról magyarul* című könyve követte haladóknak (1966. Tankönyvkiadó, Budapest.). Ehhez *Gyakorlatok a középfokú tanfolyam anyagához* címen Kovács Ferencné írt nyelvtani kiegészítőt (1966. Tankönyvkiadó, Budapest). Ebben az időben a hallgatók száma még 70-80 fő körül volt, de számuk folyamatosan emelkedett, ezért nagyobb oktatói gárdára volt szükség. Szaktárgyi könyvek is napvilágot láttak. 1967-ben már folytak az ún. „szürke könyv¹²” körüli munkálatok, amelyeket Deák Sándor és Kigyóssy Edit vezetett. Ez a könyv öt kötetből állt, és már megjelenésekor is nagy vitákat váltott ki (Nyíri 1996: 8), mivel például a 129 oldalnyi hosszúságú első részben egyetlen igét sem találhatunk a klasszikus grammatikakönyvek nagy részének haladási menetét követő műben.

Az 1972-ben alakult Tudományos és Módszertani Csoport tagjainak közös munkája a *Színes Magyar Nyelvkönyv* (1979. Tankönyvkiadó, Budapest) nagy előrelépést jelentett a nyelvoktatásban, hiszen rengeteg gyakorló feladatot biztosított és szinte minden lépést meghatározott. A nyelvtant is ábrákkal és színekkel igyekezett magyarázni, ezzel rengeteg segítséget nyújtott a tanároknak, illetve az otthoni tanulás, ismétlés során a diákoknak is. A tankönyvírók egyrészt az intézet régebbi munkatársai (Prileszky Csilla és Uhrman György), másrészt az akkori „fiatalok” (Erdős József és Kozma Endre) voltak (Nyíri 1996: 10).

Az első és egyetlen közvetítő nyelve(ke)t is használó tankönyv, Kovács Mária *Itt magyarul beszélnek* című műve 1993-ban jelent meg a Tankönyvkiadónál (Aranyi Krisztina és Déri Zsuzsa *Lexikai és beszédgyakorlatok* c. kiegészítő anyagával együtt), de már 1988/89-től használták saját kiadásban. Ebben a magyar nyelvi részek mellett angol, német és francia magyarázatok, leírások is helyet kaptak. Újító módszertani ötleteket

11 Veszélyeket is hordozott magában ez a módszer. Egy disznót ábrázoló rajzról azt hitték a diákok, hogy egér, és így meglehetősen rosszul lettek, amikor a tanár tájékoztatta őket, hogy abból készült az asznapi ebéd (Nyíri 1996: 8).

12 Hegyi Endre (főszerk.) 1968. *A Nemzetközi Előkészítő Intézet hallgatóinak Magyar Nyelvkönyve*. Kísérleti jegyzet. Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest.

is felvonultatott, kommunikatív elemeket is igyekezett beiktatni, a bemutatott nyelvi jelenségek bemutatásának sorrendje is alapvetően különbözött az addigiaktól. Érdekessége, hogy a tanár szerepe itt a leírások szerint a gyakoroltatás, szemben a *Színes Magyar Nyelvkönyv* használatakor domináns magyarázó tevékenységgel (Novotny 1996: 92).

5. Viettől Bálintig – ízelítő az intézeti kiadványok sokszínűségéből

A nyelvtanításra szánt tankönyvek és tananyagok elemzése során sok szempont érvényesíthető. Az angol nyelvű módszertani szakirodalomban az elméleti keretek számonkérése mellett 50–60 kérdésből álló listák is napvilágot látnak annak érdekében, hogy ellenőrizni tudjuk, minden szempontból megfelelő-e a használni kívánt kiadvány (Cunningsworth 1995, Sheldon 1988, Tomlinson 2001, 2003).

A jelen írás szempontjából legfontosabbakat kiemelve: egy adott nyelv tanításához a legmegfelelőbb tananyag kialakításakor a tanulói csoport, az elérendő cél és az oktatás körülményei mellett a tanárok felkészültségét is figyelembe kell venni. Ezek természetesen számtalan alkategóriára bonthatók, hiszen például a tanulói csoportról nyelvi szintje mellett azt is meg kell állapítanunk, hogy tagjainak anyanyelve azonos-e, milyenek a képességeik, a motivációjuk, a nyelvtanítással kapcsolatos előzetes tapasztalataik, attitűdjük, elvárásaik stb.

Meg kell jegyezni, hogy a fenti tényezők dinamikus rendszert alkotnak, folyamatosan befolyásolják egymást. Az oktatás körülményeinek változtatásával például ugyanaz a tananyag más tanulói csoportok tanítását is hatékonyan szolgálhatja, ha nem két hét áll a rendelkezésükre, hanem két hónap, vagy ha a helyszínt áthelyezzük célnyelvi környezetbe. Ugyanígy „mást tud” egy tankönyv egy jól képzett nyelvtanár kezében, mint egy lelkes amatőrében. Abban viszont mindenki egyetért, hogy csak akkor sikeres, ha az adott diákcsoport az adott tanárral, az aktuális körülmények között el tudta érni kitűzött célját.

A kurzuskönyvek ma már általában mind a négy készség fejlesztését szem előtt tartják, kiegészítő anyagok is elérhetők hozzájuk letölthető formában és kézbe vehető gyakorlatok gyűjteményeként, így bátran válogathatnak közülük a kollégák. A tankönyvválasztás lehetősége tehát adott, hiszen szinte évente jelennek meg új kiadványok – a tanárnak csak a polcra kell levennie, hogy a saját stílusához, az általa használt módszerekhez és a csoport igényeihez leginkább megfelelőt vihesse be az órára.

Vannak hagyományosan magyar mint idegen nyelvi tanfolyamokat szervező helyszínekhez köthető, elsősorban az ottani igényeket kiszolgáló tankönyvcsaládok (Simmelweis Egyetem – *Jó reggelt!, Jó napot kívánok!*; Szegedi Tudományegyetem – *Lépésenként magyarul*; Pécsi Tudományegyetem – *MagyarOK*; Debreceni Nyári Egyetem – *Hungarolingua*), és vannak, akik szélesebb körnek készítenek könyveket (*Halló, itt Magyarország!*, *Hungarian the easy way* stb.). A mai szinte zavarba ejtően nagy választékkal szemben az intézményes oktatás megkezdésének kezdeti időszakához hasonlóan ismét adódhatnak olyan helyzetek, kerülhetnek előtérbe speciális csoportok, amelyek

számára nem használhatók a korábbi kiadványok. Ekkor ismét úttörő kezdeményezésekre van szükség. Vizsgáljunk meg tehát két olyan kiadványt, amely az addigi gyakorlattól eltérő nyelvoktatási helyzetekre keresett megoldást. Mindkettő az intézményi létének 60. évfordulóját ünneplő KKM-Balassi Intézetből és egyik jogelődjéből került ki.

5.1. Egy elfelejtett könyv – Viet Magyarországon

Számtalan cikket átnézve, intézettörténeti utalásokat is számba véve sehol nem találtam adatokat a KKM-Balassi Intézet könyvtárában talált *Viet Magyarországon* c. tankönyv létrejöttével, sőt létezésével kapcsolatban sem – előszava azonban segít eligazodni a könyvet használók körével kapcsolatban. A Nemzetközi Előkészítő Intézet kiadásában, dr. Rákosi Gábor szerkesztésében megjelent 1968-as kiadvány szerzői dr. Balás Attiláé, Fügedi István, Kovács Ferencné és dr. Maróti Egonné voltak. Alcíme: *Magyar nyelvkönyv vietnami tanfolyamok számára*. Speciális célcsoportnak készült: azoknak a vietnamiaknak, akik szakmai továbbképzésre érkeztek Magyarországra. Elsősorban tehát a beilleszkedés, a célnyelvi környezetben való boldogulás, a munkahelyi kommunikáció lehetővé tétele volt a feladata.

Érdekessége, hogy éppen a fentiek miatt erőteljesen kommunikációközpontúnak kellene lennie, hiszen a közös munka és a szakmai ismeretátadás ezek nélkül lehetetlen lenne. Keletkezésének időpontjában ez még nem volt általános elvárás, az előkészítőn tanuló diákok számára egy évvel később kiadott első kurzuskönyv (a „szürke könyv”) kifejezetten életidegen, grammatikaközpontú mű volt (csak néhány tipikus feladatleírás: *Szerkesszen kettős birtokos szerkezetet, és tegye mondatba!, Transzformálja az egyszerű mondatokat összetett mondattá!, Cserélje fel a jelzőket!*).

„A tanfolyam céljaiból következik, hogy a gyakorlatrendszer elsősorban az élőbeszéd megértését, illetve a mondataלקotást, a beszédképesség fejlesztését szolgálja, s csak másodlagosan az írásbeli kifejezőképesség, a helyesírás, illetve az írott szöveg megértésére vonatkozó készséget” (Rákosi 1968: 3). A szerzők álláspontját bemutató előszóban megtudhatjuk azt is, hogy a tanfolyam rövidege miatt csak a legfontosabb nyelvi jelenségeket tanítják, a szókincset pedig a diákok speciális céljához igazították. A tankönyvírók szerint a mindennapi élet és jövőnk munkahelyük bemutatása mellett a diákok a könyv szövegeiből Magyarországot és a magyar embereket is megismerhetik. A tanfolyam résztvevőinek kérésére ún. tartalék szövegeket is találunk a könyvben, amelyek a minimális szakmai szókinccs elsajátításában segíthetnek.

Viet, a vietnami mérnök és Loc, a vietnami technikus a tankönyv hősei: az ő életükön keresztül nyerhetünk bepillantást a tanfolyamon részt vevők hétköznapjaiba. A könyv természetesen kordokumentum is, a kurzus jellegéből következően érthető a propagandaszövegek jelenléte, sőt, azt is feltételezhetjük, hogy sajnos a vietnami diákok valóban beszélgettek olyasmiről a hétköznapokban, amiről a tankönyv kérdezi őket: *„Az ország területének hány százalékát művelik? Miért volt szükség a mezőgazdaság szocialista átszervezésére? Mi biztosítja a gazdasági fejlődés ütemét?”* (248), illetve arról, hogy *„Loc erőművek üzemeltetésével szeretne foglalkozni”* (205).

Viet a családjáról mesél magyar vendéglátóinak egy kötetlen beszélgetés során: *„Egyik nővérem tanítónő egy kis faluban, másik nővérem férjnél van, és a rizsföldeken dolgozik. Mindig magával viszi munkába a puskáját is. Négy hónappal ezelőtt lelőtt egy alacsony repülő helikoptert. A városom környékén lelőtt repülőgépek és helikopterek száma már 110”* (211).

Valóságos lehetett a tankönyv utolsó életképének világa is, amikor a Dél-Vietnami Felszabadítási Front budapesti állandó képviselőjének vezetője ellátogatott a diákok közé és köszönetét fejezte ki az oktatásért. *„Magyar barátaim! Köszönetemet fejezem ki értékes segítségükért. Nagy lelkesítés ez népünk számára, mely szilárdan hisz győzelmében, és küzd az amerikai imperializmus és saigoni kiszolgálók agressziója ellen”* (256). Ma már szerencsére nincs szükség ezekre a frázisokra a nyelvkönyvekben.

5.1.1. Megtanulhatott-e Viet magyarul?

A tananyag bemutatásának és feldolgozásának módszereiről azt olvashatjuk, hogy *„A modern nyelvtudomány és a nyelvoktatási módszertan a nyelvi jelenségek mondatközpontú oktatását tartja legcélravezetőbbnek. ... Könyvünk nyelvtani anyagát ezért mutatjuk be és tanítjuk mondatmodelleken. ... A modellek gyakoroltatása a beszédtevékenység különböző műveletein alapul (bővítés, helyettesítés, kihagyás, átalakítás, mondatkapcsolás stb.) – és így az adott lecke nyelvtani anyaga, lexikája azonnal beszédfokra emelkedik”* (Rákosi 1968: 2).

A házi sokszorosítással készült könyv 23 leckéből áll, egy lecke 10-12 oldal, függelékében a rendhagyó igék ragozását mutatja be. Nyelvtani haladási menete kissé esetlegesnek tűnik, szinte a nyelvelsajátításra jellemző „nyelvi bemerülés/bemerítés” jeleit mutatja. A könyv végére a hallgatók B2 szinten elvárt nyelvi jelenségekkel is megismerkedtek: foglalkoztak a felszólító móddal, a műveltetéssel és az alárendelt összetett mondatokkal is, szókincsükben rengeteg az elvont kifejezés, szókapcsolat. Érzékelhető, hogy kissé nehezen fogadható be ennyi minden, ha mindössze egy-két feladatot szánunk, szánhatnak a terjedelem miatt a gyakorlásra, a bemutatás pedig 3-4 példamondat felsorolásával történik. Sem képeket, sem hosszabb szövegeket nem használnak a szemléltetésre, egy-két ragozási minta jelenik csak meg táblázatos formában.

Az első leckében a diákok megtanulják magukat bemutatni (létige, helyhatározóragok, -i képző, igeragozás), a másodikban már a határozott tárgyat és a hozzá tartozó ragozást, az igekötőket és a múlt időt is elsajátíthatják. Mindezt igeragozási minták nélkül, kizárólag a példamondatok segítségével. A tanteremben ehhez természetesen tanári bemutatás és gyakoroltatás is kapcsolódott, ami sokat javított a hatalmas léptekkel haladó tankönyvi anyag megtanulhatóságán. Az elemek elkülönítésének, a nyelvi eszközök funkciójának bemutatását, a fokozatosság elvének érvényesülését azonban komolyan számonkérhetjük, hiszen ezek olyan alapelvek, amelyek betartása nélkül nehezen képzelhető el a sikeres nyelvtanulás.

A nyelvi elemek elkülönített formában való tanításának kritikájaként, azzal szembeállítva fogalmazódott meg a nyelvi jelenségek mondatközpontú oktatásával kap-

csolatos elvárás, aminek másodlagos célja a funkció bemutatása lenne. A tankönyvben megjelenő módszer, a mondatmodellek magolása ennek az elvnek a félreértéséből adódik, hiszen nem vezethet valódi nyelvtudáshoz a mondatok egyes elemeinek változtatása, begyakorlása akkor, ha a mögöttes tartalmat, a funkciót nem tárjuk fel a diákok számára.

A gyárakban, a munkapadok mellett elvárt biztos szóbeli kommunikáció valószínűleg komoly nehézséget jelentett Vietnek a tanfolyam befejezését követően is, hiszen a könyv – vállalásával ellentétben – nem tartalmaz beszédképesség-fejlesztő feladatokat. A bemutatott beszélgetések között vannak ugyan hétköznapi szituációk, de azokhoz sem kapcsolódnak gyakorlatok. A diákok akkor szólalnak meg az órán, ha a tanári kérdésre az olvasmány mondataival válaszolnak, vagy a következő instrukciót követve: „Beszéljen összefüggően! Ön mivel foglalkozott otthon? Mivel szeretne foglalkozni Magyarországon?” (206.) A többi szóbeli feladat valójában egyszerű nyelvtani drill (az aláhúzott szó mechanikus tagadása, az ige ragozása szóban stb.). Abban reménykedhetünk, hogy a célnyelvi környezet és szorgalom átsegítette Vietet a kezdeti nehézségeken, és végül a hétköznapiakban is használhatóvá vált nyelvtudása.

5.2. Egy másik cél és célcsoport – a származásnyelvi tananyagcsalád születése a Balassiban

A származásnyelvi diákok oktatása eleinte a Balassi Intézetben is úgy alakult, ahogy a Debreceni Nyári Egyetemen, a hazai és külföldi lektorátusokon: „kakukktojás” diákként kezelték őket, hiszen a többiek tudásához képest ezek a hallgatók mindig sokkal jobban kommunikáltak magyarul, szókincsük gazdagabb volt. Általában a legjobbak közé, a haladó csoportba kerültek, de onnan is kilógtak, hiszen nyelvi tudatosságuk messze elmaradt az ugyanarra a nyelvi szintre komoly munkával eljutó társaikétól. Míg az utóbbiak tudatosan és helyesen, a megfelelő írott nyelvi formát is ismerve használták tanult nyelvi eszközrendszerüket, addig a külföldön felnőtt fiatalok kezdték egyre kellemetlenebbül érezni magukat, amikor rájöttek, hogy szókincsük olykor hiányos; hogy alapvetően csak hallás után próbálják leírni a szavakat; és hogy sokszor nem a megfelelő stílusú szót választják egy-egy hivatalosabb nyelvhasználatot igénylő helyzetben. Pragmatikai melléfogásaik sajnos néha kellemetlen helyzetekbe is sodorták őket (Maróti 2012).

A rendszerszerűségek, nyelvi mintázatok felismerését követően azonban jelentősen megváltozott a Balassi Intézet magyarságismereti programján tanuló diákok oktatónak szemlélete. Elkezdtek olyan tananyagokat készíteni a csoportoknak, amelyekkel a felismert hiányosságokat tudták orvosolni. Ezzel párhuzamosan indult el a diaszpórában működő hétvégi magyar iskolák szakmai támogatása is. Először még csak úttörő módon, a magyarországi oktatást bemutatva szervezett a Balassi Intézet találkozót Nádor Orsolya kezdeményezésére 2005-ben, majd egyre többször kérték fel tanárainkat előadások és műhelymunkák tartására helyi szervezésű külföldi továbbképzéseken is. 2011 után az általam szervezett továbbképzéseken már – magyar mint idegen nyelvi

szaktudásunk mellett a diákokkal kapcsolatos tapasztalatainkat és a külföldön élő kolégák jelzéseit is figyelembe véve – kifejezetten azokkal a területekkel foglalkoztunk, amelyek kiemelten fontosak a származásnyelvi fejlesztés során. A négynapos magyarországi továbbképzések rendszeressé váltak (Hungarológiai és Információtechnológiai Konferenciák: 2011, 2012, 2014, 2016), 2012-ben száz fő vett részt az abban az évben második rendezvényünkön, az egyhetes Hétvégi Magyar Iskolák Világtalálkozóján.

A megfelelő tananyagok kiválasztása akkor sem könnyű feladat, ha széles a rendelkezésünkre álló kínálat. Még nehezebb, ha csak látszólag sok a könyv. A hétvégi magyar iskolákban legtöbbször a magyarországi oktatás során használtakból tanítottak, amelyekből nagy volt a választék. Azt tapasztalták azonban, hogy ezek túl részletesek, túl hosszúak, szövegeik pedig nagyon nehezen érthetők a gyerekek számára.

Kéréseiknek megfelelően Maróti Orsolya kezdeményezésére és irányításával elindult egy sorozat Balassi-füzetek címmel. A sorozat szakmai lektorának Szili Katalint, az ELTE Magyar mint Idegen Nyelv Tanszékének vezetőjét sikerült megnyerni. A rövid, akár egy szemeszter alatt is elvégezhető tananyagok modulszerűen variálhatók, lényegük a rugalmasság. Az eddig megjelent öt kötetből (1. Gordos Katalin – Varga Virág: *Miénk a vár!* 2011, 2. Gordos Katalin – Varga Virág: *Ünnepeljünk együtt!* 2011, 3. Gordos Katalin: *Kalandra fel!* 2013, 4. Maróti Orsolya – Sipos Linda: *Mesélj nekem!* 2015, 5. Bándli Judit – Gordos Katalin – Maróti Orsolya: *Játssz velünk!* 2015), 2017 májusáig összesen 18 000 példány került a diaszpórában és szórványban működő szervezetekhez, oktatókhoz.

A sorozat zöld címkével ellátott köteteit (az 1., 2., 4. és 5.) az otthon magyarul beszélő 8-13 éveseknek szánták, főhősük Bálint (Balassi után), a külföldön élő magyar kisfiú és magyarországi barátja, Emese. A magyarul alig tudó 13 év fölötti fiataloknak szánt piros címkés kötetben (a 3.) Bálint bátyjával, Mátéval ismerkedhetünk meg. Vizsgáljuk meg, milyen szempontok szerint kellett összeállítani ezeket a tananyagokat ahhoz, hogy fejlődhessen az őket a diaszpórában használó fiatalok nyelvtudása!

5.2.1. Fejlődhetett-e Bálint magyartudása?

A szerzők célja az volt, hogy a szövegek érthetőek, ugyanakkor lehetőség szerint autentikusak legyenek. Egyaránt fontos volt számukra a helyesírás és a pragmatikai kompetencia fejlesztése is. Elsősorban azonban az vezérelte őket, hogy a gyakran pedagógus végzettség nélkül tanító lelkes önkéntesek (leginkább a gyermeküket az adott hétvégi iskolába járató anyukák) célzott segítséget kapjanak, csökkenhessen a munkájuk és családjuk mellett vállalt többletfeladat terhe, és ezzel egyszerre színvonalas, szakértők által kidolgozott kiadványt adhassanak a gyerekek kezébe. Nem az a cél, hogy előírják, mit és hogyan kell tanítani. Azt szeretnék, ha olyan kiadvánnyal növelhetnék az órákon felhasználhatók számát, amely hatékonyabbá teszi a származásnyelvi fejlesztést.

A kötetek hosszabb elemzésére, bemutatására nincs mód rövid összefoglalóm keretein belül, de abban a szerencsés helyzetben vagyunk a KKM-Balassi Intézetben, hogy a füzetekből tanító tanároktól folyamatosan kapunk visszajelzéseket a használhatóság kapcsolatban. Az ő kérésükre változtattuk például az első kiadás fényes papír-

ját mattra, hogy könnyebben tudjanak radírozni a ceruzával író kisdíákok. Nemrégiben kaptunk hírt arról, hogy az egyik Kőrösi Csoma Programban részt vevő ösztöndíjas is összegyűjtötte az ausztriai pedagógusok tapasztalatait (Varga 2017). Ebből idéznék két kollégát:

Sebestyén Ildikó (Imst): „Nagyon jónak tartottam, többször be is vettem őket a foglalkozásokon. A nagyobb gyerekeknek pompás lehetőség volt, hogy játékosan, többféle munkaformában ismerhessék meg az ünnepeket vagy éppen a kőszegi barangolás közben gyakorolhassák a teljes hasonulást.”

Parrainer Mária (Völs, Innsbruck): „Az október 23-ról szóló tájékoztatást például a füzetből fénymásoltam, egy '56-os nagymama történetén keresztül ismerteti a gyerekekkel a történelmi hátteret. Az itt élő gyerekek magyarságtudata teljesen más, mint az otthon élő gyerekéké, és ebben a füzet sokat segít.” „Szerintem, mivel (a *Miénk a vár!*) rövid, tömör és színes, meg fogja könnyíteni a munkámat és nem kell annyit ollózni, fénymásolni. A kisfiam azt mondta, hogy azért nem szereti a fénymásolt lapokat, mert azok nem olyan szépek és színesek, mint az ő német munkafüzete. Hát ezen most változtathattunk!”

Azt reméljük tehát, hogy a címben feltett kérdésre igen a válasz. Bálinttal együtt a külföldön élő magyar gyerekek nyelvtudása is fejlődhet, s emellett – a történelmi, néprajzi, földrajzi témák bemutatásával – megismerhetik a magyarországi várak történetét, „beolvashatnak” az Egri csillagokba, tudják majd, hol a legjobb a sült hal egy balatoni biciklitúra során, megismerhetik a hétfejű sárkány legyőzésének módját és büszkéket lehetnek a csalafinta, de becsületes igazmondó juhászra is.

6. Összefoglalás. Egy új elvárás: a szakmai konszenzuson alapuló tananyag létrehozásának igénye

Gyakran kérdezik az egyetemen tartott kurzusokon diákjaim, illetve a továbbképzéseken megismert kollégák, miért nem készültek igazán jó könyvek. Olyanok, amelyekben már érvényesülnek a nekik tanított szerkesztési és módszertani alapelvek, tananyagokkal kapcsolatos elvárások. Jogos felvetés lenne a magyar mint idegen nyelv oktatásának aktív módszertani központjaként működő KKM-Balassi Intézettel kapcsolatban, hogy a könyvesboltok polcain már több, az intézmény által fejlesztett tankönyvcsalád és -sorozat is elérhető legyen. A terület felelőseként (2008-ban kaptam tagozatvezetői megbízatást Nádor Orsolyát követve a poszton) a nekem szegezett kérdéseket észre-rűnek érzem, ám azt is látom, hány közepes és gyenge munka látott napvilágot csak azért, mert gyorsan és kellő szakmai felkészültség, illetve kontroll nélkül adták ki őket – talán, mert a rendelkezésre álló forrást sietősen kellett elkölteni, vagy mert elvárták a szerzőktől, hogy irreálisan rövid időn belül tegyék le az asztalra kész munkájukat.

Ma – bár az összes Magyarországon és külföldön fellelhető magyar mint idegen nyelvi tankönyvet forgalmazó Famulus kiadó kínálatában már legalább nyolc tankönyvcsaládot és harminc körüli kiegészítő tananyagot találunk – még mindig nagy szükség lenne olyan kurzuskönyvekre, amelyeknek anyagát nem csak 60-70%-ban lehetne

használni és általában azokat sem a tankönyv által felkínált sorrendben. Nem a tökéletes könyvet kellene létrehozni, hisz az nem létezik. Csoporttól, tanfolyamtól, tanártól is függ, mit és hogyan kell és lehet tanulni és tanítani. Olyan tananyagra azonban szükség lenne, amely a jelenlegi szakmai konszenzust is figyelembe veszi.

A jó kurzuskönyv életre hívásának első és legfontosabb feltétele az lenne, hogy kiszámítható környezetet teremtsünk az alkotó munkához. A Nemzetközi Előkészítő Intézetben és jogutódaiban nemcsak kellett, de lehetett is tananyagokat fejleszteni: az oktatóknak, munkacsoportoknak adható órakedvezmények, honorárium, de legfőképp az évekre előre kiszámítható gazdálkodás eredménye az a sok kiegészítő anyag, szaknyelvi és általános nyelvi tankönyv, ami ebben az időben született. A tanfolyami oktatásban sikerrel használható könyv megalkotásának legfontosabb feltételei a következők lennének: 3-4 fős munkacsoport, legalább 3 évnyi rendelkezésre álló idő és megfelelő forrás a szerzők, az illusztrátor, a tördelő tiszteletdíjára és a nyomdaköltségek fedezésére. A jó könyv kipróbálására is időt kell szánni, és csak a tesztidőszak tanulságainak beépítése után lehet kiadni, hogy továbbléphessünk az Éder Zoltán által 1983-ban felvázolt helyzetből: a könyvek „egy része nem tud kiszabadulni a megszkott formákból, másik része pedig csak külsőségekben szimulálja a modern felfogást, így is, meg úgy is torz képet nyújtva a nyelvi valóságról” (Éder 183: 322).

Az intuíciók és lemásolt (néha egyszerűen lefordított) külföldi nyelvkönyvek helyett sokkal nagyobb hangsúlyt kellene ma már kapnia a tudatos tervezésnek – hiszen a magyar mint idegen nyelvi tanárképzés 1994-es nappali tagozatos elindulása óta már 300 fölött jár a különböző egyetemeken (ELTE, PTE, KRE) végzett diszciplináris és módszertani ismeretekkel rendelkező kollégák száma. A szakma születésének mérföldköveit ünnepeelvén – azt remélve, hogy a tanárképzés hamarosan ismét megindulhat – megjelölhetjük a következő célt is: jól képzett és tapasztalt szerzők munkacsoportjaitól várjuk a megfelelő elméleti keret szem előtt tartásával készített új tankönyvcsaládok elkészítését. Így teljesezhetne ki az a munka, amit 225, 65 és 60 éve indult.

Irodalom

- Cunningsworth, Alan 1995. *Choosing Your Coursebook*. Heinemann, Oxford.
- Éder Zoltán 1983. Fejezetek a magyar mint idegen nyelv oktatásának történetéből. *Magyar Nyelvőr* 310–323.
- Erdős Ákos 1977. Diákok a négy égtájról. A Nemzetközi Előkészítő Intézet hallgatói. *Népszabadság* (1977. január 29.) 10.
- Garamvölgyi Károly miniszterhelyettes ünnepi megnyitója 1978. *Intézeti Szemle* 6–9.
- Havas Ágnes 1978. A világnézeti nevelés kérdései. *Intézeti Szemle* 106–111.
- Havas Ágnes 1980. A politikai nevelés feladatai, néhány problémája intézetünkben. *Intézeti Szemle* 3–10.
- Hegy Endre 1972. Nyelvi kontrasztivitás és nyelvoktatási metodika. *Magyartanítás külföldön III*. Az 1971. szeptember 1–3-i Lektorai értekezlet anyagából. Kézirat. Művelődési Minisztérium és a Nemzetközi Előkészítő Intézet, Budapest, 28–132.
- Maróti Orsolya 2012. A Pragmatic View of Heritage Language and Its Relation to HSL. *Berliner Beiträge zur Hungarologie* Band 17. 219 – 228.
- Molnár Csaba 2008. Érvényesülés, karrierépítés – hazatérés. Hallgatói döntéshelyzetek. In: Szarka László – Kötél Emőke (szerk.): *Határhelyzetek. Külhoni magyar egyetemisták peregrinus stratégiái*. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 139-154.
- Novotny Júlia 1996. Egy különös nyelv tananyagairól. *Intézeti Szemle* 91–92.
- Nyíri Tamásné 1996. A NEI- Kodolányi János Intézet vázlatos története. *Intézeti Szemle* 5–12.
- Rákosi Gábor 1968. Előszó. In: Balás Attiláné – Fügedi István – Kovács Ferencné – dr. Maróti Egonné: *Viet Magyarországon*. Nemzetközi Előkészítő Intézet, Budapest, 1–3.
- Sárdi Lajos 1974. A nevelőmunka szerepe a Nemzetközi Előkészítő Intézetben. *Intézeti Szemle* 30–41.
- Sheldon, Leslie E. 1988. Evaluating ELT textbooks and materials. *ELT Journal* Vol. 42/4. 237–246.
- Somos Béla 1976. A Nemzetközi Előkészítő Intézet a magyar felsőoktatás rendszerében. *Intézeti Szemle* 81–87.
- Stark Ferenc 1998. A Magyar Nyelvi Intézet beszámolója a Hungarológiai Tanácsnak. *Intézeti Szemle* 57–66.
- Sztankó István 1978. Intézetünk negyedszázados múltja. *Intézeti Szemle* 11–18.
- Tomlinson, Brian 2001. Materials development. In: Carter, N. – Nunan, D. (eds.) *The Cambridge Guide to Teaching English to Speakers of Other Languages*. Cambridge University Press, Cambridge, 66–71.
- Tomlinson, Brian 2003. *Developing materials for language teaching*. Continuum Press, London.
- Varga Gabriella 2017. Nyolc hónap alatt 665 Balassi-füzet került Ausztriába. Nemzeti Regiszter. <https://www.korosiprogram.hu/tudastar/nyolc-honap-alatt-665-balassi-fuzet-kerult-ausztriaba> (letöltve: 2017.05.02.)